

ФІНАНСОВЕ ПРАВО ТА ПОДАТКОВІ ВІДНОСИНИ

УДК 347.73

Л. Острівна,
кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

У статті висвітлюється такий аспект унормування аудиторської діяльності, як статус аудиторів та аудиторських фірм як суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Відсутність комплексного дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів аудиторської діяльності у сфері фінансового моніторингу зумовлює необхідність звернення до теоретичних розробок, які досліджують загальну категорію “правовий статус”.

Ключові слова: аудитор, аудиторська діяльність, первинний фінансовий моніторинг, внутрішній моніторинг.

В статье освещается такой аспект нормирования аудиторской деятельности, как статус аудиторов и аудиторских фирм как субъектов первичного финансового мониторинга. Отсутствие комплексного исследования административно-правового статуса субъектов аудиторской деятельности в сфере финансового мониторинга обуславливает необходимость обращения к теоретическим разработкам, которые исследуют общую категорию “правовой статус”.

Ключевые слова: аудитор, аудиторская деятельность, первичный финансовый мониторинг, внутренний мониторинг.

Such an aspect of rationing of auditor activity as the status of auditors and auditor firms as the subjects of primary financial monitoring is covered in the paper. Lack of a complex research of an administrative legal status of the subjects of auditor activities in the sphere of financial monitoring causes the need of the appeal to theoretical development which investigate the general category “legal status”.

Keywords: auditor, auditor activity, primary financial monitoring, internal monitoring.

Сьогодні законодавство, яким регламентується професійна діяльність аудиторів і аудиторських фірм, перебуває в стадії оновлення. Триває активна робота над законопроектом “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо провадження аудиторської діяльності” від 29.03.2012 р. № 10285 для приведення його норм до вимог Директиви 2006/43/ЄС.

Слід акцентувати увагу на ще одному аспекті унормування аудиторської діяльності – статусі аудиторів та аудиторських фірм як суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Ефективність дотримання законодавства у сфері фінансового моніторингу як на національному, так і на міжнародному рівнях значною мірою залежить від якісного виконання своїх обов'язків аудиторами й аудиторськими фірмами як

спеціально визначеними суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Одним з актуальних напрямів сучасної політики української держави є адміністративно-правове регулювання статусу суб'єктів аудиторської діяльності у сфері фінансового моніторингу.

Теоретичні питання адміністративно-правового статусу аудиторів та аудиторських фірм як спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу не висвітлювалися детально і змістовно в юридичній літературі. На сьогодні недостатньо досліджені питання адміністративно-правового статусу суб'єктів аудиторської діяльності у сфері фінансового моніторингу, у зв'язку з чим рівень розробленості можна охарактеризувати як початковий.

Крім того, відсутнє комплексне дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів аудиторської діяльності у сфері фінансового моніторингу з глибоким аналізом суперечностей і недоліків законодавства, яке його визначає, проблем організації ефективної діяльності аудиторів та аудиторських фірм як спеціальних суб'єктів первинного фінансового моніторингу з цього питання.

Відсутність комплексного дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів аудиторської діяльності у сфері фінансового моніторингу зумовлює необхідність звернення до теоретичних розробок, які досліджують загальну категорію "правовий статус".

Водночас правовий статус є багатоаспектною категорією, що:

- має загальний, універсальний характер, включає статуси різних суб'єктів правовідносин: держави, суспільства, особи тощо;
- відображає індивідуальні особливості суб'єктів і реальне становище їх у системі багатоманітних суспільних відносин;
- не може бути реалізований без обов'язків, що кореспондуються правам, без юридичної відповідальності в необхідних випадках, без правових гарантій;
- визначає права й обов'язки суб'єктів у системному вигляді, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз статусів різних суб'єктів для відкриття нових шляхів їх удосконалення.

21 серпня 2010 р. набрав чинності в новій редакції Закон України "Про протидію відмиванню злочинних доходів". Серед внесених змін суттєвим є той факт, що суб'єктами первинного фінансового моніторингу стали представники нефінансових установ і професій, зокрема аудитори та аудиторські фірми України, яких підпунктом "г" п. 8 ч. 2 ст. 5 зазначеного Закону України було віднесено до категорії спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Такий статус суб'єктів аудиторської діяльності зумовлений специфікою їх діяльності як представників нефінансової професії та, безумовно, позначається на їх правах й обов'язках у сфері фінансового моніторингу. Так, відповідно до зазначеного Закону України суб'єктам аудиторської діяльності не потрібно призначати працівників, відповідальних за проведення фінансового моніторингу, вони не складають програм і правил проведення фінансового моніторингу, не аналізують фінансовий стан та ін.

Варто зауважити, що аудиторська діяльність як підприємницька діяльність, яка відповідно до п. 1 ч. 3 Закону України "Про аудиторську діяльність" включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг, здійснюється незалежними особами (аудиторами), аудиторськими фірмами, які уповноважені суб'єктами господарювання на проведення аудиту.

Відповідно до норм ст. 4 Закону України "Про аудиторську діяльність" аудитором може бути фізична особа, яка має сертифікат, що визначає її

кваліфікаційну придатність на зайняття аудиторською діяльністю на території України.

Нормами ст. 10 цього Закону зазначено, що сертифікація, тобто визначення кваліфікаційної придатності на зайняття аудиторською діяльністю аудиторів, здійснюється АПУ. Правом на отримання сертифіката наділено фізичних осіб, які мають вищу економічну або юридичну освіту, документ про здобуття якої визнається в Україні, необхідні знання з питань аудиту, фінансів, економіки та господарського права, досвід роботи не менше трьох років поспіль на посадах ревізора, бухгалтера, юриста, фінансиста, економіста, асистента (помічника) аудитора.

Наявність необхідного обсягу знань для отримання сертифіката визначається шляхом проведення письмового кваліфікаційного іспиту за програмою, затвердженою АПУ. Строк чинності сертифіката не може перевищувати п'яти років, а продовження строку чинності сертифіката здійснюється через п'ять років за підсумками контрольного тестування за фахом у порядку, встановленому АПУ. За проведення сертифікації справляється плата в розмірі, установленому АПУ, відповідно до кошторису витрат на утримання АПУ. Водночас порядок сертифікації аудиторів, які здійснюватимуть аудит банків, затверджується АПУ за погодженням з НБУ.

Згідно з нормами п. 1 ст. 5 Закону України “Про аудиторську діяльність” аудиторська фірма – це юридична особа, створена відповідно до законодавства, яка здійснює виключно аудиторську діяльність.

Крім того, право на здійснення аудиторської діяльності мають аудиторські фірми, включені до Реєстру аудиторських фірм та аудиторів. Загальний розмір частки засновників (учасників) аудиторської фірми, які не є аудиторами, у статутному капіталі не може перевищувати 30 %. Керівником аудиторської фірми може бути тільки аудитор.

Нормами ст. 11 Закону України “Про аудиторську діяльність” зазначено, що реєстр аудиторських фірм та аудиторів – це база даних, що містить інформацію про аудиторські фірми та аудиторів, які займаються аудиторською діяльністю індивідуально як фізичні особи-підприємці (далі – Реєстр). Порядок ведення Реєстру визначається та забезпечується АПУ. Реєстр не рідше одного разу на рік публікується у фаховому виданні АПУ. Включеним до Реєстру аудиторським фірмам та аудиторам, зазначеним у частині четвертій цієї статті, видається свідоцтво відповідного зразка. За включення до Реєстру справляється плата в розмірі, установленому АПУ.

Крім того, нормами п. 4 ст.11 Закону зазначено, що аудиторські фірми та аудитори, які зареєстровані як фізичні особи-підприємці, мають право на здійснення аудиторської діяльності лише після включення їх до Реєстру.

Відповідно до наведеного вище, адміністративна правоздатність суб'єктів аудиторської діяльності починається з моменту отримання сертифіката, включення до Реєстру аудиторських фірм та аудиторів.

Метою суб'єктів аудиторської діяльності згідно з нормами Закону України “Про аудиторську діяльність” є висловлення незалежної думки про достовірність бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) відповідно до вимог користувачів (п. 2 ст. 3).

Згідно з нормами ст. 4 Закону України “Про аудиторську діяльність” аудитор має право займатися:

– аудиторською діяльністю як фізична особа-підприємець або у складі аудиторської фірми з дотриманням вимог зазначеного Закону та інших нормативно-правових актів;

– аудиторською діяльністю як фізична особа-підприємець лише після включення його до Реєстру аудиторських фірм та аудиторів.

Крім того, відповідно до норм ст. 9 зазначеного Закону суб'єкти аудиторської діяльності мають право на належні умови для якісного виконання аудиту, які повинні створити органи управління суб'єкта господарювання.

Нормами ст. 5 Закону України “Про аудиторську діяльність” зазначено, що аудиторам забороняється безпосередньо займатися іншими видами підприємницької діяльності, що не виключає їх права отримувати дивіденди від акцій та доходи від інших корпоративних прав, а також аудитору забороняється використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб.

Також нормами цієї статті зазначено, що аудитором не може бути особа, яка має непогашену або не зняту судимість за вчинення злочину або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення.

До прав аудиторів і аудиторських фірм як суб'єктів аудиторської діяльності норми ст. 18 Закону України “Про аудиторську діяльність” відносять такі права.

- Об'єднуватися в громадські організації за професійними ознаками, дотримуючись вимог цього Закону та інших законів. Нормами п. 2 ст. 18 Закону зазначено, що професійні організації аудиторів України сприяють підвищенню професійного рівня аудиторів, захищають соціальні та професійні права аудиторів, вносять пропозиції щодо подальшого вдосконалення аудиторської діяльності, виконують інші повноваження, передбачені їх статутами та положеннями.

- Самостійно визначати форми і методи проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг на підставі чинного законодавства, стандартів аудиту та умов договору із замовником.

- Отримувати необхідні документи, які стосуються предмета перевірки і зберігаються як у замовника, так і в третіх осіб. Треті особи, які мають у своєму розпорядженні документи стосовно предмета перевірки, зобов'язані надати їх на вимогу аудитора (аудиторської фірми). Зазначена вимога має бути офіційно засвідчена замовником.

- Отримувати необхідні пояснення в письмовій чи усній формі від керівництва та працівників замовника.

- Перевіряти наявність майна, грошей, цінностей, вимагати від керівництва суб'єкта господарювання проведення контрольних оглядів, замірів виконаних робіт, визначення якості продукції, щодо яких здійснюється перевірка документів.

- Залучати на договірних засадах до участі в перевірці фахівців різного профілю.

Обов'язки суб'єктів аудиторської діяльності є невід'ємною складовою їх адміністративно-правового статусу, а отже, потребують детального дослідження.

Відповідно до норм ст. 19 Закону України “Про аудиторську діяльність” обов'язками суб'єктів аудиторської діяльності є:

- дотримання вимог цього Закону, а також Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” й інших нормативно-правових актів, стандартів аудиту, принципів незалежності аудитора та відповідних рішень АПУ;

- проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг належним чином;

– повідомлення власників, уповноважених ними осіб, замовників про виявленні під час проведення аудиту недоліки ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності;

– збереження в таємниці інформації, отриманої при проведенні аудиту та виконанні інших аудиторських послуг, нерозголошення відомостей, що становлять предмет комерційної таємниці, і не використання їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб;

– відповідальність перед замовником за порушення умов договору відповідно до договору та закону;

– обмеження своєї діяльності наданням аудиторських послуг та іншими видами робіт, які безпосередньо стосуються надання аудиторських послуг, у формі консультацій, перевірок або експертиз;

– своєчасне подання до АПУ звіту про свою аудиторську діяльність.

Спеціальні вимоги визначаються нормами ст. 20 Закону України “Про аудиторську діяльність”, якими забороняється проведення аудиту аудитором:

– який має прями родинні стосунки із членами органів управління суб’єкта господарювання, що перевіряється;

– який має особисті майнові інтереси в суб’єкта господарювання, що перевіряється;

– членом органів управління, засновником або власником суб’єкта господарювання, що перевіряється;

– працівником суб’єкта господарювання, що перевіряється;

– працівником, співвласником дочірнього підприємства, філії чи представництва суб’єкта господарювання, що перевіряється;

– якщо розмір винагороди за надання аудиторських послуг не враховує необхідного для якісного виконання таких послуг часу, належних навичок, знань, професійної кваліфікації та ступінь відповідальності аудитора;

– в інших випадках, у яких не забезпечуються вимоги щодо незалежності аудитора.

Водночас у примітці до ст. 20 Закону України “Про аудиторську діяльність” зазначено, що прямими родинними стосунками є родинні стосунки з близькими особами, зазначеними в Законі України “Про засади запобігання і протидії корупції” від 7 квітня 2011 р. Так, у п. 1 ст. 1 Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” зазначено, що близькі особи – це подружжя, діти, батьки, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, усиновлювачі, усиновлені, а також інші особи, які спільно проживають, пов’язані спільним побутом і мають взаємні права та обов’язки із суб’єктом, зазначеним у ч. 1 ст. 4 зазначеного Закону.

Крім того, нормами ч. 3 ст. 20 Закону України “Про аудиторську діяльність” забороняється членам адміністративних, керівних та контролюючих органів аудиторських фірм, які не є аудиторами, а також засновникам, власникам, учасникам аудиторських фірм втручатися в практичне виконання аудиту в спосіб, що порушує незалежність аудиторів, які здійснюють аудит.

Відповідно до норм законодавства у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на аудиторів та аудиторські фірми покладається обов’язок стати на облік у Держфінмоніторингу України й отримати статус суб’єкта первинного фінансового моніторингу. У листі від 17 серпня 2010 р. № 4157/0350-5 Держфінмоніторинг України роз’яснює, що для того, щоб стати на облік, суб’єктам аудиторської діяльності необхідно заповнити форму обліку суб’єктів первинного фінансового моніторингу (№ 1-ФМ), яка розміщена на офіційному сайті Держфінмоніторингу України www.sdfn.gov.ua, і надіслати її

до Держфінмоніторингу. При цьому для кожного виду спеціально визначених суб'єктів існує окрема спрощена форма.

Після отримання належним чином заповненої форми обліку Держфінмоніторинг України повідомляє суб'єкта аудиторської діяльності про взяття його на облік та присвоєння йому облікового ідентифікатора.

Порядок взяття на облік суб'єктів первинного фінансового моніторингу визначено постановою КМУ “Деякі питання організації фінансового моніторингу” від 25 серпня 2010 р., яким для кожного виду спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу передбачено порядок подання інформації для взяття їх на облік. Зокрема, нормами п. 4 ст. 6 цієї постанови зазначено, що аудитори та аудиторські фірми подають Держфінмоніторингу України інформацію, необхідну для взяття їх на облік не пізніше ніж протягом трьох робочих днів із дати встановлення ділових відносин з клієнтом, який має намір вчинити один із правочинів, визначених ч. 1 ст. 8 Закону України “Про фінансовий моніторинг”. До таких правочинів віднесено: купівлю-продаж нерухомості, управління активами клієнта, утворення юридичних осіб, купівля-продаж юридичних осіб, управління банківським рахунком або рахунком у цінних паперах тощо.

Відповідно до ст. 7 постанови КМУ “Деякі питання організації фінансового моніторингу” від 25 серпня 2010 р. суб'єкти аудиторської діяльності подають інформацію, необхідну для взяття суб'єкта на облік, на паперових носіях за формою, установленною Держфінмоніторингом України. Інформація обов'язково повинна містити відомості про реєстрацію суб'єкта; його місцезнаходження (місце проживання); відповідального працівника або особи, що тимчасово виконує його обов'язки. Інформацію про відокремлені підрозділи суб'єкта він подає в разі їх наявності.

У разі подання суб'єктом аудиторської діяльності інформації, необхідної для взяття його на облік, у неповному обсязі або з помилками, Держфінмоніторинг України повинен повідомити про це суб'єкта. У такому випадку суб'єкт аудиторської діяльності протягом трьох робочих днів з дати отримання відповідного повідомлення зобов'язаний подати інформацію в повному обсязі та без помилок.

На підставі поданої суб'єктом аудиторської діяльності інформації, необхідної для взяття його на облік, Держфінмоніторинг України протягом п'яти робочих днів із дати її надходження присвоює суб'єкту обліковий ідентифікатор – це комбінація з літер латинського алфавіту та цифр, яку Держфінмоніторинг України присвоює суб'єкту аудиторської діяльності під час взяття його на облік і яку використовує під час виконання обов'язків відповідно до Закону України “Про фінансовий моніторинг”, також під час реєстрації та подання інформації Держфінмоніторингу України, подання запитів до державних органів щодо ідентифікації клієнтів та в інших визначених законодавством випадках.

Порядок формування та надання суб'єкту аудиторської діяльності облікового ідентифікатора, а також форма повідомлення про результати обробки інформації, що надійшла від суб'єкта аудиторської діяльності для взяття його на облік, визначаються Держфінмоніторингом України.

Відповідно до норм ст. 10, 11 постанови КМУ “Деякі питання організації фінансового моніторингу” від 25 серпня 2010 р. № 747 суб'єкти аудиторської діяльності в разі зміни інформації, що стала підставою для взяття на облік як суб'єктів первинного фінансового моніторингу, або в разі припинення своєї діяльності повинні подати до Держфінмоніторингу України протягом трьох робочих днів із дати настання змін даних інформацію в паперовому (поштою) або електронному вигляді.

Наведене вище вказує на спрощену систему реєстрації суб'єктів аудиторської діяльності як спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Для того, щоб стати на облік суб'єктам аудиторської діяльності навіть не потрібно приходити до Держфінмоніторингу України або купувати будь-який бланк. Необхідно лише роздрукувати бланк, заповнити та надіслати поштою або нарочним, в електронному вигляді – захищеними каналами зв'язку до Держфінмоніторингу України (ст. 4 постанови КМУ “Деякі питання організації фінансового моніторингу” від 25 серпня 2010 р. № 747).

На відміну від фінансових установ, аудитори та аудиторські фірми зобов'язані стати на облік у Держфінмоніторингу України лише в тому разі, якщо вони беруть участь у підготовці та здійсненні правочинів, виключний перелік яких визначено Законом України про фінансовий моніторинг (ст. 8 Закону України “Про фінансовий моніторинг”).

Крім того, в листі від 17 серпня 2010 р. № 4157/0350-5 Держфінмоніторинг України повідомляє, що якщо ж послуги, які надають зазначені вище особи, не пов'язані з такими правочинами, то й обов'язку стати на облік у Держфінмоніторингу України в таких суб'єктів не виникає.

Відповідно до норм ч. 1 ст. 9 Закону України “Про фінансовий моніторинг” суб'єкти аудиторської діяльності зобов'язані на підставі поданих офіційних документів або засвідчених в установленому порядку їх копій здійснювати ідентифікацію клієнтів, які проводять фінансові операції. Додаткові дані для вивчення клієнта також можуть бути одержані від клієнта, а також з інших джерел, якщо така інформація є публічною (відкритою). Документи мають бути чинними на момент їх подання та включати всі необхідні дані для ідентифікації.

Згідно з нормами ч. 3 зазначеної статті ідентифікація та вивчення фінансової діяльності здійснюються в разі:

- установлення ділових відносин з клієнтами; виникнення підозри в тому, що фінансова операція може бути пов'язана з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму;

- проведення фінансової операції, що підлягає фінансовому моніторингу;

- проведення разової фінансової операції без установлення ділових відносин з клієнтами на суму, що дорівнює чи перевищує суму, визначену ч. 1 ст. 15 Закону України “Про фінансовий моніторинг”.

Під діловими відносинами Закон України “Про фінансовий моніторинг” у п. 25 ст. 1 визначаються відносини між клієнтом і суб'єктом первинного фінансового моніторингу, що виникли на підставі договору про надання фінансових або інших послуг. У нашому випадку мається на увазі надання аудиторських послуг.

У листі Держфінмоніторингу України від 17 серпня 2010 р. № 4157/0350-5 було роз'яснено обсяг обов'язків, що покладаються на спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а також на суб'єктів аудиторської діяльності. Річ у тім, що відсильні положення окремих статей Закону України “Про фінансовий моніторинг” вносять плутанину, що спричинило їх певне різночитання незалежними фахівцями.

Завдяки роз'ясненням Держфінмоніторингу України тепер цілком зрозуміло, що спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу здійснюють внутрішній моніторинг (ст. 16 Закону України “Про фінансовий моніторинг”). Такими завданнями є:

- ідентифікація клієнта (отримання і документальна фіксація інформації про особу) (п. 2 ч. 2 ст. 6 Закону України “Про фінансовий моніторинг”);

- виявлення фінансової операції, що підлягає фінансовому моніторингу (п. 3 ч. 2 ст. 6 Закону України “Про фінансовий моніторинг”);
- реєстрація фінансових операцій (п. 5 ч. 2 ст. 6 Закону України “Про фінансовий моніторинг”);
- повідомлення про фінансові операції Держфінмоніторинг України лише за наявності достатніх підстав для підозр у їх “заплямованості” (п. 6 “б” ч. 2 ст. 6 Закону України “Про фінансовий моніторинг”), причому рішення про повідомлення приймається самостійно відповідно до внутрішніх процедур, передбачених правилами ст. 16 зазначеного Закону.

До обов’язків суб’єктів первинного фінансового моніторингу Законом України “Про фінансовий моніторинг” віднесено обов’язок щодо повідомлення Держфінмоніторингу України про:

- а) фінансові операції, що підлягають обов’язковому фінансовому моніторингу, – протягом трьох робочих днів із дня їх реєстрації або спроби їх проведення;
- б) фінансові операції, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу, якщо є достатні підстави підозрювати, що вони пов’язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, – у день виникнення підозр, але не пізніше ніж через десять робочих днів із дня реєстрації таких операцій або спроби їх проведення;
- в) виявлені фінансові операції, стосовно яких є достатні підстави підозрювати, що вони пов’язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму, – у день їх виявлення або спроби їх проведення, а також інформувати про це визначені законом правоохоронні органи.

Примітно, що в ст. 16 Закону України “Про фінансовий моніторинг” наведено ознаки, які дають змогу оцінити певну фінансову операцію як “підозрілу”. Їх явно недостатньо, щоб недосвідченим суб’єктом аудиторської діяльності визначитися, чи повідомляти про таку операцію до Держфінмоніторингу України. Утім Держфінмоніторинг України запрошує пройти навчання, і, напевно, з огляду на міру відповідальності, визначену ст. 23 зазначеного Закону, таке запрошення варто прийняти, адже за організаційними моментами стоїть імідж аудитора – професії, яка передбачає певну довіру з боку клієнтів.

Зокрема, на виконання Закону України про фінансовий моніторинг щодо забезпечення підвищення кваліфікації працівників, відповідальних за проведення фінансового моніторингу, суб’єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство фінансів України, відповідно до Положення про організацію навчання та підвищення кваліфікації зазначених працівників, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 21 березня 2011 р. № 384, розроблено типову програму та навчально-тематичні плани для підвищення кваліфікації відповідальних працівників аудиторських фірм. Відповідно до повідомлення Державної навчально-наукової установи “Академія фінансового управління” від 19 грудня 2011 р. навчання на курсах розпочато із січня 2012 р. Тривалість курсів – два тижні.

Листом від 17 серпня 2010 р. № 4157/0350-5 Держфінмоніторинг України роз’яснює, що для суб’єктів аудиторської діяльності як для спеціально визначених суб’єктів Закон України “Про фінансовий моніторинг” передбачає особливості для подання інформації. Так, аудитори та аудиторські фірми надають інформацію щодо здійснених операцій та (або) оформлених угод у випадках, якщо є підстави вважати, що вони є підозрілими або такими, які можуть стосуватися легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Водночас, якщо до суб’єкта аудиторської діяльності звертається особа, яка є в переліку осіб, причетних до

тероризму, а такий перелік доводиться Держфінмоніторингом України, у такому разі інформацію подають негайно всі суб'єкти без винятку. Варто також зазначити, що суб'єкти аудиторської діяльності не повідомляють про свої підозри, якщо інформація стала їм відома за обставин, що є предметом їх професійної таємниці, якщо вони виконують свої обов'язки стосовно захисту клієнта, представляють його інтереси в судах та у справах досудового врегулювання спорів.

Порядок організації і проведення фінансового моніторингу суб'єктами аудиторської діяльності врегульовано нормами Положення про здійснення фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство фінансів, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 22 березня 2011 р. (далі – Положення про механізм фінансового моніторингу). Зазначене положення прийнято відповідно до ч. 1 ст. 6, ст. 7 і 8, ч. 6 ст. 9, ч. 6 ст. 17 Закону України “Про фінансовий моніторинг” та з метою забезпечення координації діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу щодо організації фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

Зокрема, в п. 1.3. Положення про механізм фінансового моніторингу зазначено, що його нормами регулюються питання:

- призначення працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу (розділ II Положення);
- установлення правил та розроблення програм проведення фінансового моніторингу (розділ III Положення);
- здійснення ідентифікації клієнтів та вивчення їх фінансової діяльності (розділ IV Положення);
- виявлення фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу та які можуть бути пов'язані, причетні або призначені для фінансування тероризму (розділ V Положення);
- зупинення фінансових операцій (розділ VI Положення);
- підготовки персоналу суб'єкта з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму (розділ VII Положення).

Існують окремі особливості для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які здійснюють діяльність без створення юридичної особи. Тобто для аудиторів як для спеціально визначених суб'єктів фінансового моніторингу, які здійснюють свою діяльність одноосібно, Закон України “Про фінансовий моніторинг” передбачив спрощений механізм здійснення фінансового моніторингу. Наприклад, аудитори не встановлюють правила, не розробляють програми проведення фінансового моніторингу, не призначають відповідальних працівників за проведення фінансового моніторингу, як це передбачено для всіх інших суб'єктів фінансового моніторингу.

Так, норми Положення про механізм фінансового моніторингу зазначають, що розділи II, III, VII застосовуються суб'єктами, крім тих, які провадять свою діяльність одноосібно, без утворення юридичної особи, тобто аудиторських фірм.

У листі від 17 серпня 2010 р. № 4157/0350-5 Держфінмоніторинг України також повідомляє, що всіх суб'єктів аудиторської діяльності як спеціально визначених суб'єктів звільнено від обов'язку розробляти критерії ризику та здійснювати управління ними, здійснювати відстеження (моніторинг) фінансових операцій клієнта, операції якого стали об'єктом фінансового моніторингу. Так, Держфінмоніторинг України повідомляє, що за 2014 р. від небанківського сектора було

отримано 23 138 повідомлень, від інших суб'єктів первинного фінансового моніторингу – 2297.

Наведене вище дає змогу зробити висновок про особливості спеціального адміністративно-правового статусу суб'єктів аудиторської діяльності у сфері фінансового моніторингу, який є системним поняттям, що включає в себе суб'єктивні права та спеціальні обов'язки, передбачені чинним законодавством у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Важливими особливостями спеціального адміністративно-правового статусу суб'єктів аудиторської діяльності як спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу є:

– передбачені Законом України про фінансовий моніторинг для суб'єктів аудиторської діяльності як спеціально визначених суб'єктів первинного моніторингу особливості подання інформації Держфінмоніторингу України (оскільки вони не повідомляють Держфінмоніторинг України про свої підозри щодо фінансових операцій, якщо така інформація стала для них відома за обставин, що є предметом професійної таємниці);

– відсутність для аудиторів передбаченого в Законі України “Про фінансовий моніторинг” автоматичного звітування; лише за наявності відповідних підозр ці суб'єкти надсилають свої повідомлення до Держфінмоніторингу України (аудитори подають до Держфінмоніторингу України інформацію про фінансові операції у випадках, якщо є підстави вважати, що вони є підозрілими або такими, що можуть бути причетними до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом);

– проте, якщо до аудитора звертається особа, яка є в переліку осіб, пов'язаних зі здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, – аудитор має негайно подати до Держфінмоніторингу України відповідну інформацію про проведення такою особою фінансової операції;

– дуальність адміністративно-правового статусу суб'єктів аудиторської діяльності, яка визначає відмінності обов'язків щодо аудиторських фірм та аудиторів, які здійснюють свою діяльність без створення юридичної особи.

Отже, основну сферу практичного застосування фінансового моніторингу в аудиторській діяльності можна визначити як інформаційне обслуговування відповідних органів державного регулювання щодо запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму : Закон України від 28 груд. 2002 р. № 249-IV // Офіційний вісник України. – 2011. – № 34. – Ст. 1398. – 16 трав.

2. Про внесення змін до Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму” : Закон України від 18 трав. 2010 р. № 2258-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 29. – Ст. 392.

Отримано 23.03.2015